

IFLA-UNESCO közkönyvtári nyilatkozat 2022

A társadalom és az egyén szabadsága, jóléte és fejlődése alapvető emberi érték. Mindezek akkor érhetők el, ha a jól tájékozott polgárok rendelkeznek azzal a képességgel, hogy demokratikus jogaikat gyakorolják, illetve aktív szerepet játszanak a társadalomban. A konstruktív részvétel és a demokrácia fejlődése függ a megfelelő oktatástól, csakúgy mint a tudáshoz, a gondolkodáshoz, a kultúrához és az információhoz való szabad és korlátlan hozzáféréstől.

A közkönyvtár a tudás helyben elérhető kapujaként az élethosszig tartó tanulás, az önálló döntéshozatal, továbbá az egyén és a társadalmi csoportok kulturális fejlődésének lényegi feltétele. Szilárd alapot teremt az egészséges tudásalapú társadalomhoz, kereskedelmi, technológiai vagy jogi akadályok nélküli hozzáférést biztosítva a tudás minden formájához, lehetővé téve a tudás létrehozását és megosztását, beleértve a tudományos igényű és helyi vonatkozású ismereteket is.

A könyvtárak minden országban, a fejlődő világban pedig különösen, segítenek a lehető legtöbb ember számára biztosítani a tanuláshoz való jogot, valamint a tudásalapú társadalomban, illetve a közösség kulturális életében való részvétel lehetőségét.

E Nyilatkozattal az UNESCO azon meggyőződésének ad hangot, amely szerint a közkönyvtár a tanulás, a kultúra, az elfogadás és a tájékozódás hajtóerejeként létfontosságú szereplője a fenntartható fejlődésnek, valamint támogatja a belső béke beteljesülését és a szellemi gazdagodást az egyes egyének szemléletének formálásával.

Az UNESCO ezért arra ösztönzi az egyes nemzeti kormányokat és önkormányzatokat, hogy aktív közreműködésükkel támogassák a közkönyvtárak fejlesztését.

A közkönyvtár

A közkönyvtár helyi információs központként működik, és mindenféle tudást és információt könnyen hozzáférhetővé tesz használói számára. A tudásalapú társadalmak létfontosságú alkotóelemeként folyamatosan alkalmazkodik a kommunikáció új eszközeihez, hogy mindenkit megszólítva teljesítse az információhoz való egyetemes hozzáférés biztosításának és ésszerű felhasználásának feladatait. Nyilvánosan elérhető teret biztosít a tudás előállításához, az információ és a kultúra átadásához, továbbá az állampolgárok kezdeményezte tevékenységek népszerűsítéséhez.

A könyvtárak közösségteremtőként proaktív módon veszik fel a kapcsolatot új célközönségeikkel, és a rájuk való hatékony odafigyeléssel tervezik meg a helyi igényeket kielégítő szolgáltatásaikat, ezzel is hozzájárulva

az életminőség javításához. A közönség bizalommal viseltetik a könyvtára iránt, cserébe a közkönyvtár törekszik proaktív módon tájékoztatni saját közösségét.

A közkönyvtárak szolgáltatásai mindenki számára egyenlő hozzáférést biztosítanak korra, etnikai hovatartozásra, nemre, vallásra, nemzetiségre, nyelvre, társadalmi helyzetre és bármely egyéb tulajdonságra való tekintet nélkül. Azon használók számára, akik bármely okból kifolyólag nem képesek használni a hagyományos szolgáltatásokat és forrásokat, gondoskodni kell speciális szolgáltatásokról és forrásokról. Ilyen felhasználók például a nyelvi kisebbségek tagjai, a fogyatékosokkal élők, a hiányos digitális vagy informatikai készségekkel rendelkezők, az olvasási nehézségekkel küzdők, illetve a kórházban vagy börtönben lévőek.

Minden korcsoportnak meg kell találnia azokat a forrásokat, amelyek megfelelnek sajátos igényeiknek. A gyűjteményeknek és szolgáltatásoknak a hagyományos források mellett a megfelelő médiumok és modern technológiák minden típusát le kell fedniük. A magas minőség, a helyi igények és feltételek, illetve a közösség nyelvi és kulturális sokszínűségének érvényesülése alapvető fontosságú. Az információforrásoknak követniük kell a jelen irányzatait és a társadalom fejlődését, illetve őrizniük kell az emberi tevékenység és gondolkodás eredményeit.

A gyűjtemények és a szolgáltatások nem lehetnek kitéve az ideológiai, politikai vagy vallási cenzúra semmilyen formájának, sem valamilyen kereskedelmi kötelezettségnek.

A közkönyvtár küldetései

A közkönyvtári szolgáltatások magját a következő kulcsfontosságú, tájékoztatáshoz, műveltséghez, tanuláshoz, sokszínűséghez, állampolgári kezdeményezésekhez és kultúrához kapcsolódó küldetések alkotják. E kulcsfontosságú küldetések révén a közkönyvtárak hozzájárulnak a fenntartható fejlődés céljaihoz és a még egyenlőbb, humánusabb és fenntarthatóbb társadalmak építéséhez.

- Hozzáférés biztosítása az információ és az ötletek széles tárházához cenzúramentesen, támogatva a formális és az informális oktatás minden szintjét, az élethosszig tartó tanulást, lehetővé téve mindenki számára az élet minden szakaszában a tudás önkéntes és önálló elsajátítását;
- lehetőség nyújtása az egyéni kreatív fejlődésre, valamint a képzelet, a kreativitás, a kíváncsiság és az empátia ösztönzése;
- a gyerekek olvasási szokásainak kialakítása és erősítése a születéstől a felnőttkorig;
- művelődési tevékenységek és programok kezdeményezése, támogatása és szervezése az olvasási és íráskészségek építése, a média- és információs, illetve a digitális műveltség fejlesztésének elősegítése érdekében, életkortól függetlenül mindenkinek, a demokratikus és tájékozott társadalom felvértezésének szellemében;
- szolgáltatások nyújtása a közösségeknek mind helyben, mind távolból digitális technológiák révén, hozzáférést biztosítva bármikor az információhoz, a gyűjteményekhez és a programokhoz;
- hozzáférés biztosítása mindenkinek bárminemű közérdekű információhoz, illetve lehetőség nyújtása közösségek szervezéséhez, felismerve a könyvtár központi szerepét a társadalom szervezetében;
- hozzáférés biztosítása a közösségek számára a tudományos tudáshoz, például olyan kutatási eredményekhez és egészségügyi információkhoz, amelyek hatással lehetnek a használók életére éppúgy, mint a tudományos fejlődésben való részvétel lehetőségére;

- megfelelő információs szolgáltatás nyújtása a helyi vállalkozások, egyesületek és szakmai érdekeltségi csoportok számára;
- a helyi adatok, tudás és örökség (a szóbeli örökséget is beleértve) megőrzése, hozzáférés nyújtása mindezekhez, biztosítva azt a környezetet, amelyben a helyi közösség aktív szerepet játszhat a beszerzésre, megőrzésre és megosztásra szánt dokumentumok kiválasztásában, összhangban a közösség elképzeléseivel;
- a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása, a kulturális sokszínűség elősegítése;
- a kulturális önkifejezés és örökség megőrzésének és érdemi hozzáférhetővé tételének, a művészetek elismerésének, a tudományos ismeretekhez, a kutatásokhoz és innovációkhoz való nyílt hozzáférésnek a támogatása, ahogyan mindezek a hagyományos médiában, illetve a digitalizált és born-digital forrásokban kifejezésre jutnak.

Finanszírozás, jogi szabályozás és hálózatok

A közkönyvtár épületéhez való hozzáférésnek és az alapszolgáltatásoknak térítésmentesnek kell lenniük. A közkönyvtár fenntartása önkormányzati és állami feladat, ezt specifikus és naprakészen tartott jogszabályoknak kell támogatnia, összhangban a nemzetközi egyezményekkel és megállapodásokkal. A közkönyvtárnak hosszú távú kulturális, információszolgáltató és oktatási stratégiák alapvető alkotóelemének kell lennie.

A digitális korszakban a szerzői jogi és szellemi tulajdon védelmét szolgáló jogszabályoknak biztosítaniuk kell, hogy a közkönyvtárak ugyanolyan szintű jogkörökkel rendelkezzenek a digitális tartalmak ésszerű feltételek melletti beszerzése és szolgáltatása terén, mint a fizikai források esetében.

Az országos könyvtári koordináció és együttműködés biztosítása érdekében a jogi szabályozásnak és a stratégiai terveknek meg kell határozniuk és népszerűsíteniük kell az elfogadott szolgáltatási standardokon nyugvó nemzeti közkönyvtári hálózatot.

A közkönyvtári hálózatot a nemzeti, regionális, tudományos és szak-, illetve az iskolai és felsőoktatási könyvtárakkal összhangban kell kialakítani.

Működés és menedzsment

Egyértelmű politikát kell kialakítani, amelyben a célokat, a prioritásokat és a szolgáltatásokat a helyi közösségi igényekkel összhangban határozzák meg. A helyi tudás és a közösségi részvétel igen fontos ebben a folyamatban, ezért a helyi közösségeket be kell vonni a döntéshozatalba.

A közkönyvtárat hatékonyan kell megszervezni, és a professzionális működés színvonalát is fenn kell tartani.

A szolgáltatásokat, legyenek azok fizikaiak vagy digitálisak, a közösség minden tagja számára hozzáférhetővé kell tenni. Ez könnyen megközelíthető és megfelelően felszerelt könyvtárépületeket igényel, jó olvasó- és tanulótermekkel, illetve szükséges technológiával, valamint a használóknak megfelelő nyitvatartási idővel. Ugyanilyen fontossággal bír azok ellátása is, akik nem tudják személyesen látogatni a könyvtárat.

A könyvtári szolgáltatásokat hozzá kell igazítani a városi és községi közösségek eltérő igényeihez, csakúgy mint a kisebbségi csoportok, különleges igényű, többnyelvű és őslakos használók közösségi igényeihez.

A könyvtáros aktív közvetítő szerepet tölti be a használók és a digitális és hagyományos információforrások között. A megfelelő szolgáltatások biztosításához elengedhetetlenek a megfelelő emberi és anyagi erőforrások, a könyvtárosok szakmai alap- és továbbképzése, megfelelően a jelen és a jövő kihívásainak. A vezetőknek konzultálniuk kell a könyvtári szakemberekkel az elegendő erőforrások mennyiségének és minőségének meghatározásáról.

A könyvtárat népszerűsítő és a használóképzést biztosító rendezvényeket úgy kell szervezni, hogy a használók minden erre fordított erőfeszítésből profitáljanak.

A jelenlegi kutatásoknak a könyvtár hatásának mérésére és adatgyűjtésre kell összpontosítaniuk annak érdekében, hogy kimutassák a döntéshozók számára a könyvtárak társadalmi előnyeit. A statisztikai adatgyűjtés hosszú távú feladat, mivel a könyvtár társadalmi haszna hosszabb idő elteltével, a következő generációk életében mutatkozik meg.

Partnerkapcsolatok

A könyvtárak számára létfontosságú a partnerkapcsolatok kialakítása, hogy szélesebb és sokszínűbb közönséget érjenek el. Biztosítani kell a releváns partnerekkel – például használói csoportokkal, iskolákkal, civil szervezetekkel, könyvtárosegyesületekkel, vállalkozásokkal és egyéb szakemberekkel helyi, regionális, országos, és nemzetközi szinten – való együttműködést.

A Nyilatkozat átültetése a gyakorlatba

Felhívjuk a kormányzati és önkormányzati döntéshozókat, valamint a könyvtári közösség egészét az egész világon, hogy valósítsák meg a gyakorlatban az e Nyilatkozatban megfogalmazott elveket.

2022. július 18.